

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2005 m. spalio 27 d.¹

I — Įvadas

II — Teisinis pagrindas

A — Bendrijos teisė

1. Šioje byloje analizuojami Graikijos viešojo sektoriaus darbdavių kuriami terminuoti darbo santykiai. Graikijos teismas *Monomelles Protodikeio Thessalonikis* prašymu priimti prejudicinį sprendimą klausia apie Bendrijos teisės reikalavimus, nustatytus šiems terminuotiems darbo santykiams. Ypač nagrinėjamos būtinos priemonės, skirtos išvengti piktnaudžiavimo paeiliui sudarant terminuotą darbo sutartis.

3. Su šia byla susijęs Bendrijos teisės aktas yra 1999 m. birželio 28 d. Tarybos direktyva 1999/70/EB dėl ETUC, UNICE ir CEEP Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotą sutartį² (toliau – Direktyva 1999/70). Šia direktyva įgyvendinamas bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotą sutartį (toliau – bendrasis susitarimas), sudarytas 1999 m. kovo 18 d. tarp bendrųjų skirtingų pramonės šakų organizacijų (ETUC, UNICE ir CEEP) ir pateikiamas šios direktyvos priede.

2. Be to, šioje byloje Teisingumo Teismas nagrinėja esminį klausimą, būtent nuo kada nacionaliniai teismai privalo aiškinti nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų direktyvą.

4. Bendrasis susitarimas remiasi, viena vertus, prielaida, „kad neterminuotos sutartys yra ir bus bendriausia darbdavių ir darbuo-

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — OL L 175, p. 43.

tojų darbo santykių forma“³. Tačiau kartu bendrajame susitarime pripažįstama, kad „tam tikriems sektoriams, profesijoms ar veiklos rūšims būdinga sudaryti terminuotas darbo sutartis, kurios gali būti tinkamos tiek darbdaviams, tiek darbuotojams“⁴.

5. Todėl bendrojo susitarimo 1 punktą nustato tokį susitarimo tikslą:

„Šio bendrojo susitarimo tikslas yra:

- a) pagerinti darbo pagal terminuotas sutartis kokybę, užtikrinant nediskriminavimo principo taikymą;
- b) sukurti bendruosius pagrindus, kurie neleistų piktnaudžiauti paeiliui sudarinėjant terminuotas darbo sutartis ar nustatant terminuotas darbo santykius.“

6. Bendrojo susitarimo 5 punktą yra susijęs su priemonėmis, neleidžiančiomis piktnaudžiauti paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis ar nustatant terminuotas darbo santykius:

„1. Kad būtų neleidžiama piktnaudžiauti paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis ar nustatant terminuotas darbo santykius tais atvejais, kai nėra lygiaverčių teisinių priemonių, neleidžiančių piktnaudžiauti, valstybės narės, pasitarusios su socialiniais partneriais pagal nacionalinę teisę, kolektyvines sutartis ar praktiką, ir (arba) socialiniai partneriai, atsižvelgdami į konkrečių sektorių ir (arba) darbuotojų kategorijų reikmes, nustato vieną ar kelias iš toliau nurodytų priemonių:

- a) objektyvias priežastis, pateisinančias tokių sutarčių ar santykių atnaujinimą;
- b) maksimalią bendrą paeiliui sudaromų terminuotų darbo sutarčių ar nustatomų darbo santykių trukmę;
- c) tokių sutarčių ar santykių atnaujinimo skaičių.

³ – Bendrojo susitarimo preambulės antra dalis; žr. taip pat bendrojo susitarimo bendrosios dalies 6 punktą.

⁴ – Bendrojo susitarimo bendrosios dalies 8 punktą; žr. taip pat jo preambulės antrą dalį.

2. Valstybės narės, pasitarusios su socialiniais partneriais, ir (arba) socialiniai partneriai tam tikrais atvejais nustato, kokiomis sąlygomis terminuotos darbo sutartys ar santykiai:

- a) laikomi „sudaromais ar nustatomais paeiliui“;
- b) laikomi neterminuotomis sutartimis ar santykiais.“

7. Galiausiai bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalis nustato:

„Šio susitarimo įgyvendinimas nėra teisėtas pagrindas sumažinti darbuotojams teikiamą bendrą apsaugą susitarimo taikymo srityje.“

8. Direktyva 1999/70 leidžia valstybėms narėms pačioms apibrėžti bendrajame susitarime vartojamas, bet jame konkrečiai neapibrėžtas sąvokas pagal jų nacionalinę teisę ar praktiką, jeigu jos atitinka bendrojo susitari-

mo turinį⁵. Todėl reikia atsižvelgti į kiekvienos valstybės narės situaciją bei į konkrečių sektorių ir profesijų, įskaitant sezoninio pobūdžio veiklą, aplinkybes⁶.

9. Direktyvos 1999/70 3 straipsnis nustato, kad direktyvos įsigaliojimo momentas yra jos paskelbimo *Europos Bendrijų oficialiajame leidinyje* diena, t. y. 1999 m. liepos 10 diena.

10. Pagal Direktyvos 1999/70 2 straipsnio 1 pastraipą valstybės narės privalo „įstatymais ir kitais teisės aktais įtvirtinti nuostatas, būtinas, kad šios direktyvos būtų pradėta laikytis ne vėliau kaip nuo 2001 m. liepos 10 d.“, arba užtikrinti, „kad ne vėliau kaip iki tos dienos administracija ir darbuotojai priimtų reikiamas priemones susitarimu“. Pagal direktyvos 2 straipsnio 2 pastraipą valstybėms narėms, prireikus ir pasitarus su administracija bei darbuotojais, gali būti suteiktas ne ilgesnis kaip vienerių metų papildomas laikotarpis, kad jos galėtų atsižvelgti į tam tikrus iškilusius sunkumus arba įgyvendinti šią direktyvą, taikydamos kolek-

5 — Direktyvos 1999/70 17 konstatuojamoji dalis.

6 — Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis bendrosios dalies 10 punktas; žr. taip pat šio susitarimo preambulės trečią dalį.

tyvinę sutartį. Komisija praneša, kad Graikijai buvo suteiktas toks papildomas vienerių metų laikotarpis iki 2002 m. liepos 10 dienos.

Prezidento dekretas Nr. 81/2003

B — *Nacionalinė teisė*

11. Graikijos teisės atžvilgiu yra reikšmingi, viena vertus, Įstatymas Nr. 2190/1994, kita vertus, prezidento dekretai, priimti dėl Direktyvos 1999/70 perkėlimo.

13. 2003 m. balandžio 2 d. įsigaliojęs Prezidento dekretas Nr. 81/2003⁸ susijęs su „nuostatomis, taikomomis terminuotos darbo sutarties pagrindu pasamdytiems darbuotojams“, o pirminėje šio dekreto 2 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo nustatyta, kad jis yra „taikomas pagal terminuotą darbo sutartį dirbantiems ar terminuotus darbo santykius palaikantiems darbuotojams“. Tačiau taikant vėlesnį Prezidento dekretą Nr. 180/2004⁹, įsigaliojusį 2004 m. rugpjūčio 23 d., šios nuostatos taikymo sritis apsiriboja darbo teisiniais santykiais privačiame sektoriuje¹⁰.

Įstatymas Nr. 2190/1994

12. Įstatymo Nr. 2190/1994⁷ 21 straipsnis nustato:

14. Pirminėje Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio redakcijoje buvo įtvirtintos tokios „Su darbuotojų apsauga ir piktnaudžiavimo įstatymais, kai daroma žala darbuotojams, išvengimu susijusios nuostatos“:

„Viešosios tarnybos ir juridiniai asmenys <...> gali įdarbinti asmenis privatinės teisės reglamentuojamos terminuotos darbo sutarties pagrindu, siekdami patenkinti sezonines ar kitokias periodines ar laikinas reikmes <...> sutarties pakeitimas į nuolatinę yra negaliojantis <...>“.

„1. Terminuotų darbo sutarčių atnaujinimas neribotą skaičių kartų yra teisėtas, jei tai pateisinama objektyvia priežastimi.

7 — FEK A' 28, 1994 m. kovo 3 diena.

8 — FEK A' 77, 2003 m. balandžio 2 diena.

9 — FEK A' 160, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Pagal Prezidento dekreto Nr. 180/2004 5 straipsnio 1 dalį, jeigu ko kita nenustato atskiros nuostatos, šis dekretas įsigalioja nuo jo paskelbimo vyriausybės oficialiame leidinyje.

10 — Žr. Prezidento dekreto Nr. 180/2004 1 straipsnį.

a) Ši objektyvi priežastis yra būtent šiais atvejais:

<...> kai sudaryti terminuotą darbo sutartį reikalauja įstatymo ar kito teisės akto nuostata.

<...>

3. Kai, nesant vienos iš šio straipsnio 1 dalyje minėtų pateisinamų priežasčių, bendra paėiliui sudarytų terminuotų darbo sutarčių ar palaikomų terminuotų darbo santykių trukmė viršija dvejus metus, laikytina, kad šios darbo sutartys ar šie darbo santykiai yra skirti nuolatinėms ir pastovioms įmonės reikmėms ar nuolatinei ir pastoviai veiklai ir todėl jie tampa neterminuotomis darbo sutartimis ar neterminuotais darbo santykiais. Kai per dvejus prieš tai nurodytus metus paėiliui įvyko daugiau negu trys atnaujinimai šio straipsnio 4 dalies prasme ir jų negalima pateisinti 1 dalyje nurodytomis priežastimis, laikytina, kad šie atnaujinimai yra skirti nuolatinėms ir pastovioms įmonės ar veiklos reikmėms patenkinti, ir todėl atitinkamos sutartys tampa nuolatinėmis darbo sutartimis ar nuolatiniais darbo santykiais.

Kiekvienu šių atvejų įrodinėjimo, kad yra priešingai, našta tenka darbdaviui.

4. Tarp to paties darbdavio ir to paties darbuotojo tomis pačiomis ar analogiš-

komis sąlygomis sudarytos terminuotos darbo sutartys ar palaikomi terminuoti darbo santykiai laikomi sudaryti ar palaikomi „paėiliui“, jei tarp jų nepraėjo daugiau nei 20 darbo dienų.

5. Šio straipsnio nuostatos yra taikomos įsigaliojus šiam dekretui sudarytoms sutartims arba atnaujintiems sutartims ar darbo santykiams.“

15. Prezidento dekretu Nr. 180/2004 taip pat buvo pakeistas cituotas Prezidento dekretu Nr. 81/2003 5 straipsnis, kuris dabar nustato¹¹:

- „1. Terminuotų darbo sutarčių atnaujinimas neribotą skaičių kartų yra teisėtas, jei tai pateisinama objektyvia priežastimi. Tokia objektyvi priežastis yra būtent šiais atvejais:

kai atnaujinimą pateisina darbdavio ar įmonės rūšis, pobūdis ar veikla ar ypatingos priežastys ar reikmės, su sąlyga, kad šios aplinkybės tiesiogiai ar netiesiogiai išplaukia iš atitinkamos sutarties; pavyzdžiui, laikinas darbuotojo

11 — Žr. Prezidento dekretu Nr. 180/2004 3 straipsnį.

pakeitimas, laikinų darbų vykdymas, laikinai padidėjusi darbo apimtis ar kai ribota trukmė yra susijusi su mokymusi ar apmokymu, ar kai sutarties atnaujinimu siekiama, kad darbuotojui būtų lengviau pereiti į analogišką darbą ar atlikti konkrečius darbus ar įvykdyti konkrečią programą, arba kai atnaujinimas yra susijęs su konkrečiu įvykiu <...>

darbo santykiai laikomi sudaryti ar palaikomi „paeiliui“, jei tarp jų nepraėjo daugiau nei 45 darbo ar kalendorinės dienos.

Taikant prieš tai einančią pastraipą, esant įmonių grupei, šios grupės įmonės laikomos „tuo pačiu darbdaviu“.

3. Kai bendra paeiliui sudarytų terminuotų darbo sutarčių ar palaikomų terminuotų darbo santykių trukmė viršija dvejus metus, laikytina, kad šios darbo sutartys ar šie darbo santykiai yra skirti nuolatinėms ir pastovioms įmonės reikmėms ar nuolatinėi ir pastoviai veiklai, ir todėl jie tampa neterminuotomis darbo sutartimis ar neterminuotais darbo santykiais. Kai per dvejus prieš tai nurodytus metus paeiliui įvyko daugiau negu trys atnaujinimai šio straipsnio 4 dalies prasme, laikytina, kad šie atnaujinimai yra skirti nuolatinėms ir pastovioms įmonės ar veiklos reikmėms patenkinti, ir todėl atitinkamos sutartys tampa nuolatinėmis darbo sutartimis ar nuolatiniais darbo santykiais.

5. Šio straipsnio nuostatos yra taikomos įsigaliojus šiam dekretui sudarytoms sutartims arba atnaujintiems sutartims ar darbo santykiams.“

Prezidento dekretas Nr. 164/2004

16. Prezidento dekretu Nr. 164/2004¹², įsigaliojusiame 2004 m. liepos 19 d., galiausia buvo priimtos nuostatos, taikomos viešajame sektoriuje terminuotos darbo sutarties pagrindu pasamdytiems darbuotojams. Šio prezidento dekreto 2 straipsnio 1 dalis nustato tokią prezidento dekreto taikymo sritį:

Įrodinėjimo, kad yra priešingai, našta tenka darbdaviui.

„Prezidento dekreto nuostatos taikomos viešajame sektoriuje, kurio sąvoka apibrėžta minėto dekreto 3 straipsnyje, bei vietos

4. Tarp to paties darbdavio ir to paties darbuotojo tomis pačiomis ar analogiškomis sąlygomis sudarytos terminuotos darbo sutartys ar palaikomi terminuoti

12 — FEK A' 134. 2004 m. balandžio 19 d. Pagal Prezidento dekretu Nr. 164/2004 12 straipsnio 1 dalį, jeigu ko kita nenustato atskiros nuostatos, šis dekretas įsigalioja nuo jo paskelbimo vyriausybės oficialiame leidinyje.

savivaldos įmonėse terminuotos darbo sutarties pagrindu dirbantiems ar terminuotus darbo santykius palaikantiems, arba darbų atlikimo ar kitokios sutarties, slepiančios pavaldumo santykį, pagrindu dirbantiems asmenims.“

17. Kalbant apie viešajame sektoriuje paeiliui sudarytų sutarčių teisėtumą, Prezidento dekreto Nr. 164/2004 5 straipsnis apima, be kita ko, šias nuostatas:

„1. Draudžiamos tarp to paties darbdavio ir to paties darbuotojo toje pačioje profesinėje srityje ir tapačiomis ar analogiškomis sąlygomis paeiliui sudarytos ir vykdomos darbo sutartys, jei laikotarpis nuo vienos iki kitos sutarties sudarymo yra trumpesnis negu trys mėnesiai.

2. Išimties atveju tokios sutartys yra teisėtos, jei tai pateisinama objektyvia priežastimi. Objektyvi priežastis egzistuoja tuo atveju, kai po pradinės sutarties sudarytų sutarčių tikslas yra patenkinti ypatingas tos pačios rūšies reikmes, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias su įmonės rūšimi, pobūdžiu ar veikla.

<...>

I - 6068

4. Jokiu atveju negalima paeiliui sudaryti daugiau negu trijų sutarčių, išskyrus paskesnio straipsnio 2 dalies nuostatas.“

18. Prezidento dekreto Nr. 164/2004 11 straipsnyje įtvirtintos pereinamosios nuostatos, be kita ko, nustato:

„1. Su sąlyga, kad jos buvo sudarytos iki įsigaliojant šiam dekretui ir jo įsigaliojimo metu tebebuvo taikomos, 5 straipsnio 1 dalies prasme paeiliui sudarytos sutartys nuo šio momento tampa nuolatinėmis darbo sutartimis, jei yra įvykdyta kiekviena toliau nurodytų sąlygų:

a) visa paeiliui sudarytų sutarčių trukmė yra bent 24 mėnesiai iki šio dekreto įsigaliojimo, nesvarbu, koks buvo atnaujinimų skaičius, arba pradinė sutartis buvo atnaujinta bent 3 kartus (šio dekreto) 5 straipsnio 1 dalies prasme, ir visa įdarbinimo trukmė yra bent 18 mėnesių per 24 mėnesių laikotarpį, skaičiuojamą nuo pradinės sutarties;

b) visa a punkte numatyta įdarbinimo trukmė turi būti apskaičiuojama dirbant

toje pačioje institucijoje, pagal tą pačią ar analogišką specialybę ir tomis pačiomis arba analogiškoms sąlygoms, kaip ir numatytos pradinėje darbo sutartyje <...>;

- c) sutarties dalykas turi būti veikla, tiesiogiai susijusi su nuolatinėmis ir pastoviomis atitinkamos institucijos reikmėmis; šios reikmės yra pagrįstos viešuoju interesu, kuriam ši institucija tarnauja;
- d) visa darbo toliau nurodyta prasme trukmė turi būti apskaičiuojama dirbant visą darbo dieną ar dalį darbo dienos, o atliekamos užduotys turi būti tapačios ar analogiškos pradinėje sutartyje nurodytoms užduotims.

<...>

- 5. Šio straipsnio 1 dalies nuostatos taip pat taikomos sutartims, kurių galiojimas pasibaigė per tris mėnesius iki šio dekreto įsigaliojimo; šios sutartys yra laikomos sudarytomis paeiliui, galiojančiomis iki šio dekreto įsigaliojimo. Šio straipsnio 1 dalies a punkte numatyta sąlyga turi būti įvykdyta sutarties galiojimo pasibaigimo dieną.“

III — Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla

19. 18 ieškovų pagrindinėje byloje¹³, tarp jų K. Adeneler, buvo įdarbinti atsakovo pagrindinėje byloje, Graikijos pieno tarnybos *Ellinikos Organismos Galaktos* (ELOG). ELOG – tai Salonikuose buveinę turintis, privatinės teisės reguliuojamas juridinis asmuo, pagal taikytinus Graikijos teisės aktus plačiąja prasme priskirtinas viešajam sektoriui¹⁴. ELOG uždavinys yra administruoti pieno kvotas Graikijos teritorijoje ir ypač šioje konkrečioje byloje užtikrinti Graikijai nustatytą maksimalių ribų laikymąsi.

20. ELOG su kiekvienu iš pagrindinės bylos ieškovų kiekvieną kartą sudarydavo tam tikrą skaičių privatinės teisės reglamentuojamų bei visada terminuotų darbo sutarčių. Tokio pobūdžio sutartys yra ir pradinės, ir po jų sudaromos darbo sutartys.

21. Pradiniai darbo santykiai su dalimi ieškovų buvo sukurti dar iki 2001 m. liepos 10 d., kurią baigėsi įprastas Direktyvai 1999/70 perkelti numatytas laikotarpis. ELOG pradinės darbo sutartis su likusiais ieškovais bet koku atveju sudarė iki 2002 m. liepos 10 d., tai yra prieš pasibaigiant pratęstam direktyvos perkėlimo terminui. Visos sutartys, ir pradinės, ir sudarytos

13 – Per tą laiką trys ieškovai atsisakė savo ieskinių.

14 – Įstatymo Nr. 1892/1990 51 straipsnio 1 punktas (FEK A' 101).

paeiliui, buvo sudarytos 8 mėnesiams, ir atskiras sutartis skyrė įvairūs laiko tarpai, iš kurių trumpiausias buvo 22 dienų, o trumpiausias – beveik 11 mėnesių. Kiekvieną kartą visi ieškovai buvo vėl įdarbinti eiti tas pačias pareigas (pavyzdžiui, laborantai-technikai, sekretorės, veterinarai ir t. t.), kaip ir nurodytos pradinėse darbo sutartyse.

22. 2003 m. balandžio 2 d. – Prezidento dekreto Nr. 81/2003 įsigaliojimo dieną – visi ieškovai dirbo pagal terminuotas darbo sutartis. Visų šių darbo sutarčių galiojimas pasibaigė nuo 2003 m. birželio iki 2003 m. rugpjūčio pabaigos. Nuo pastarojo momento ieškovai yra arba bedarbiai, arba, teismui pritaikius laikinąsias apsaugos priemones, yra laikinai įdarbinti ELOG.

23. Pagrindinėje byloje ieškovai tvirtina, kad jų atliekamas darbas skirtas patenkinti atsakovo nuolatinės ir pastovios reikmės, ir todėl, pakartotinai sudarinėjant su ieškovais terminuotas darbo sutartis, yra piktnaudžiaujama. Šioje byloje ieškovai prašo pripažinti, kad jų su ELOG sudarytos darbo sutartys yra neterminuotos. Toks teiginys reiškia prielaidą, būtiną sprendimui dėl kitų ieškovų pretenzijų, kaip kad dėl jų grąžinimo į darbą ir nesumokėto atlyginimo išmokėjimo.

IV — Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas iki nagrinėjimo Teisingumo Teisme

24. *Monomeles Protodikeio Thessalonikis*¹⁵ (toliau taip pat – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) 2004 m. balandžio 8 d. sprendimu, patikslintu 2004 m. liepos 5 d. nutartimi, pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

1. Ar nacionalinis teismas privalo aiškinti nacionalinę teisę, kiek tai yra įmanoma, atsižvelgdamas į pavėluotai į nacionalinę teisę perkeltos direktyvos reikalavimus nuo a) to momento, kai direktyva įsigaliojo, ar b) to momento, kai pasibaigė direktyvos perkėlimo terminas, kurio nebuvo laikomasi, ar c) to momento, kai įsigaliojo direktyvą perkelianti nacionalinės teisės norma?
2. Ar bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 dalies a punktą turi būti aiškinamas kaip reiškiantis, jog to, kad terminuotos darbo sutarties sudarymą nustato įstatymo ar kito teisės akto nuostata, pakanka, kad tai galėtų būti objektyvi priežastis, pateisinanti paeiliui sudarytų sutarčių atnaujinimą ar tokių sutarčių

¹⁵ — Čia kalbama apie Salonikų pirmosios instancijos teismą.

sudarymą, kaip kad yra priežasčių, susijusių su atliekamo darbo pobūdžiu, rūšimi ir požymiais, ar kitų panašių priežasčių atveju?

latines ir pastovias reikmes, pakeisti neterminuotomis darbo sutartimis yra suderinamas su Bendrijos teisės veiksmingumo principu ir bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 ir 2 dalių bei 1 punkto nuostatų, skaitomų kartu, tikslais?

3. a) Ar tokia nacionalinės teisės nuostata, kokia yra Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 4 dalis, pagal kurią paeiliui sudarytomis laikomos tarp to paties darbdavio ir to paties darbuotojo sudarytos sutartys, kurioms būdingos tokios pačios ar panašios darbo sąlygos ir tarp kurių praėjo ne daugiau negu dvidešimt dienų, yra suderinama su bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 ir 2 dalimis?

25. Pagrindinės bylos ieškovai, Graikijos vyriausybė ir Komisija Teisingumo Teismui pateikė pastabas raštu bei žodžiu, ELOG dalyvavo tik teismo posėdyje.

- b) Ar bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas darbo sutartis 5 punkto 1 ir 2 dalys gali būti aiškinamos taip, kad darbuotojo ir darbdavio darbo santykiai laikomi neterminuotais tik tuo atveju, jei yra įvykdyta Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 4 dalyje numatyta sąlyga?

V — Vertinimas

A — Dėl prejudicinių klausimų priimtimumo

4. Ar Įstatymo Nr. 2190/1994 21 straipsnyje numatytas draudimas paeiliui sudarytas terminuotas darbo sutartis, iš esmės sudarytas siekiant patenkinti ypatingas ar sezonines darbdavio reikmes, tačiau iš tiesų siekiant patenkinti nuo-

26. Graikijos vyriausybė ir Komisija savo rašytinėse pastabose abejojo, ar prejudiciniai klausimai svarbūs sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje.

Dėl pirmojo klausimo: teisiniam vertinimui svarbi data

prašymą priimti prejudicinį sprendimą, tik jeigu akivaizdu, kad nacionalinio teismo prašymas išaiškinti Bendrijos teisę niekaip nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ar ginčo dalyku, arba kai klausimas yra hipotetinis ar bendro pobūdžio¹⁶.

27. Komisija visų pirma abejoja pirmojo prejudicinio klausimo dėl datos, nuo kurios atsiranda pareiga aiškinti nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų direktyvą, svarbumu sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje. Savo abejones Komisija grindžia aplinkybe, kad nagrinėjamų visų pagrindinės bylos ieškovo sutarčių galiojimas *baigėsi tik* priėmus Prezidento dekretą Nr. 81/2003, t. y. tuo momentu, kai jau buvo pasibaigęs Graikijai nustatytas direktyvos perkėlimo terminas ir taip pat buvo priimtas nacionalinės teisės aktas, skirtas perkelti Direktyvą 1999/70. Taigi Komisija, atrodo, daro išvadą, kad pagrindinei bylai nėra svarbios ankstesnės datos ir todėl klausimas dėl anksčiau atsiradusios pareigos aiškinti nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų direktyvą, yra taip pat nereikšmingas.

28. Tačiau pagal nusistovėjusią teismo praktiką tik nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, vertina prejudicinio sprendimo reikalingumą sprendimui priimti ir Teisingumo Teismui pateikiamų prejudicinių klausimų svarbą. Teisingumo Teismas gali atmeti nacionalinio teismo

29. Šioje byloje visiškai *neakivaizdu*, kad ginčui yra svarbi Komisijos minėta vėlesnė data. Tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gali nuspręsti, kuri data yra reikšminga (sutarties sudarymo ar sutarties galiojimo pabaigos diena) pagal nacionalinę teisę vertinant terminuotų darbo sutarčių sudarymo teisėtumą, ir kokie teisės aktai tai reglamentuoja (Prezidento dekretas Nr. 81/2003 ar vis dėlto kitos nacionalinės teisės nuostatos). Jokiu būdu nėra neįmanoma, kad šioje byloje nacionalinis teismas priimtų sprendimą, jog terminuotų darbo sutarčių teisėtumas turi būti vertinamas pagal teisinę situaciją, buvusią *sutarčių sudarymo dieną*. Kaip žinoma, tokia data tikrai yra *ankstesnė* už Graikijai nustatyto termino perkelti Direktyvą 1999/70 pasibaigimo dieną, t. y. už 2002 m. liepos 10 dieną.

30. Remiantis pagrindinės bylos ieškovo pateikta neginčijama informacija, būtent ir pradinės pirmosios, ir antrosios terminuotos darbo sutartys bent jau su dalimi ieškovo

16 — Žr. 1995 m. gruodžio 15 d. Sprendimą *Bosman* (C-415/93, Rink. p. I-4921, 59–61 punktai) ir 2005 m. birželio 7 d. Sprendimą *VEW ir kt.* (C-17/03, Rink. p. I-4983, 34 punktas).

buvo sudarytos dar iki Graikijai nustatyto termino perkelti Direktyvą 1999/70 pasibaigimo dienos, t. y. iki minėtos 2002 m. liepos 10 dienos¹⁷. Taigi, ypač atsižvelgiant į šias sutartis, tai gali turėti lemiamos reikšmės tam, ar sutartims taikytiną nacionalinę teisę jau iki direktyvos perkėlimo termino pasibaigimo dienos reikėjo arba nereikėjo aiškinti taip, kad atitiktų direktyvą ir bendrąjį susitarimą.

31. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, klausimas dėl datos, nuo kurios atsiranda pareiga aiškinti nacionalinę teisę taip, kad atitiktų direktyvą, jokių būdų nėra *akivaizdžiai nereikšmingas*. Todėl Komisijos abejonėms, ar pirmasis prejudicinis klausimas yra svarbus sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje, negalima pritarti.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų: vėliau pasikeitusi situacija nacionalinėje teisėje

32. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas antruoju ir trečiuoju klausimais iš esmės klausia, ar bendrasis susitari-

mas dėl darbo pagal terminuotą sutartį gali būti aiškinamas taip, kad jis nedraudžia vartoti sąvokų „objektyvios priežastys“ ir „paeiliui“, kurias Graikijos įstatymų leidėjas apibrėžė Prezidento dekretu Nr. 81/2003. Šiuo atžvilgiu Graikijos vyriausybė savo pastabose raštu bei žodžiu nurodo, kad, priėmus Prezidento dekretais Nr. 164/2004 ir Nr. 180/2004 įtvirtintas specialias viešajam sektoriui reguliuoti skirtas nuostatas, Prezidento dekretas Nr. 81/2003 negali būti toliau taikomas pagrindinėje byloje ir todėl klausimai, susiję su šia nuostata, netenka prasmės priimant sprendimą pagrindinėje byloje. Dėl to Graikijos vyriausybė nesutinka, kad antrasis ir trečiasis klausimai yra svarbūs sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje.

33. Šiuo požiūriu visų pirma reikia konstatuoti, kad EB 234 straipsnis Teisingumo Teismui suteikia kompetenciją aiškinti *Bendrijos teisę*; todėl pateikus prašymą priimti prejudicinį sprendimą padaryti nacionalinės teisės aktų pakeitimai negali daryti įtakos jų aiškinimui¹⁸.

34. Be to, pagal jau nurodytą teismo praktiką tik nacionalinis teismas vertina savo pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą svar-

17 — Žr. pagrindinės bylos ieškovų pareiškimo 51 ir 52 punktus, pagal kuriuos pirmosios aštuonių mėnesių terminą turinčios darbo sutartis su beveik puse susijusių asmenų buvo sudarytos dar iki 2001 m. liepos 10 d., o antroji terminuota darbo sutartis su dalimi šių asmenų buvo sudaryta jau po 22 dienų nuo pirmosios sutarties pabaigos.

18 — 1993 m. gruodžio 7 d. Sprendimas *Pierrel ir kt.* (C-83/92, Rink. p. I-6419, 32 punktas). Šiuo atžvilgiu taip pat žr. 1996 m. balandžio 30 d. Sprendimą *CIA Security International* (C-194/94, Rink. p. I-2201, 20 punktas).

bą sprendimui priimti¹⁹; Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į aplinkybes, gali atmesti jam pateiktus prejudicinius klausimus, tik jeigu jie akivaizdžiai nėra svarbūs priimant pagrindinės bylos sprendimą²⁰.

pasibaigęs ne daugiau kaip per tris mėnesius iki šios datos²². Tačiau, remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo duomenimis, visų pagrindinės bylos ieškovo darbo sutarčių galiojimas buvo pasibaigęs daug anksčiau nei minėtu momentu, būtent nuo 2003 metų birželio iki rugsėjo mėnesio.

35. Šioje byloje, priešingai nei teigia Graikijos vyriausybė, jokių būdu nėra akivaizdu, kad viešajam sektoriui reguliuoti skirtos specialiosios nuostatos, naujai įtvirtintos Prezidento dekretu Nr. 164/2004, būtų taikomos visiems²¹ pagrindinės bylos ieškovams ir todėl anksčiau galiojusi teisinė situacija, susijusi būtent su Prezidento dekretu Nr. 81/2003 2003 metų redakcija, daugiau negalėtų būti pritaikyta suinteresuotiesiems asmenims.

37. Taip pat nėra akivaizdu, jog Prezidento dekretas Nr. 180/2004 apriboja Prezidento dekretu Nr. 81/2003 materialinę taikymo sritį taip, kad pastarasis turėtų atgalinį poveikį privačiame sektoriuje sukurtiems darbo santykiams. Bet kuriuo atveju Prezidento dekretas Nr. 180/2004 nenumato jokios aiškios tokio pobūdžio nuostatos. Maža to, tam tikri pakeičiantys teisės aktai, atrodo, buvo neįsigalioję iki 2004 m. rugpjūčio mėnesio²³.

36. Prezidento dekretu Nr. 164/2004 nuostatos taikomos atgaline data tiek, kiek jos aiškiai apima atitinkamus darbo santykius, sukurtus per dvejus metus iki šio dekretu įsigaliojimo. Vis dėlto 2004 m. liepos 19 d. – šio prezidento dekretu įsigaliojimo dieną, dar turi tebegaliojti darbo sutartis arba paskutinės tokio pobūdžio sutarties galiojimas turi būti

38. Todėl ir per teismo posėdį paaikšėjo tai, kad šalys neturi vieningos nuomonės dėl laiko atžvilgiu taikytinų Graikijos teisės nuostatų.

19 — Sprendimas *CIA Security International* (nurodytas 18 išnašoje, 20 punktas).

20 — Žr. aukščiau, 28 punktas ir šios išvados 16 išnaša.

21 — Graikijos vyriausybė savo rašytinių pastabų 16 punkte pati pripažįsta, kad pagal Prezidento dekretu Nr. 164/2004 nuostatas tik devyni iš aštuoniolikos pagrindinės bylos ieškovo atitiko sąlygas, reikalingas, kad jų pradinės terminuotos darbo sutartys taptų neterminuotomis. Taip pat ir remiantis ELOG paaiškinimais per teismo posėdį galima teigti, kad ne visi pagrindinės bylos ieškovai gali pasinaudoti Prezidento dekretu Nr. 164/2004 pereinamosiomis nuostatomis.

39. Atsižvelgiant į tai, bet koku atveju nėra akivaizdžiai nustatyta, kad antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai nėra susiję su pagrindinės bylos faktais arba dalyku. Todėl prašymas priimti prejudicinį sprendimą turi būti laikytinas priimtiniu.

22 — Žr. Prezidento dekretu Nr. 164/2004 11 straipsnio 1 ir 5 dalyse įtvirtintas pereinamąsias nuostatas.

23 — Žr. pirmiau, 9 išnaša.

Dėl ketvirtojo klausimo: materialinė bendrojo susitarimo taikymo sritis

40. Ketvirtasis prejudicinis klausimas susijęs su bendrajame susitarime dėl darbo pagal terminuotas sutartis nustatytomis pasekmėmis, kai piktnaudžiaujama Įstatymo Nr. 2190/1994 21 straipsniu, sudarant terminuotas darbo sutartis viešajame sektoriuje. Šiuo tikslu Graikijos vyriausybė nurodo, kad, jos manymu, bendrojo susitarimo taikymo sritis neapima šių nuostatų. Bendruoju susitarimu siekiama išvengti piktnaudžiavimų, kai paeiliui sudaromos *kelios* terminuotos darbo sutartys, o Įstatymo Nr. 2190/1994 21 straipsnis susijęs tik su *pradinių* terminuotų darbo santykių sukūrimu. Taigi Graikijos vyriausybė vėlgi abejoja, ar prejudicinis klausimas svarbus sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje.

41. Tačiau, priešingai nei mano Graikijos vyriausybė, jokiū būdu nėra *akivaizdu*, kad Įstatymo Nr. 2190/1994 21 straipsnis negali turėti poveikio – bent jau netiesiogiai – *paeiliui sukuriamų* terminuotų darbo santykių teisėtumui. Juk ši nuostata tik tam tikrais atvejais draudžia pratęsti arba iš naujo sukurti terminuotus darbo santykius. Atsižvelgiant į tai, galima daryti priešingą išvadą, kad visais kitais atvejais iš naujo sukurti darbo santykiai yra teisėti. Todėl pagrindinės bylos ieškovai neginčijamai patvirtino, kad praktikoje nuoroda į Įstatymo Nr. 2190/1994 21 straipsnį daug metų viešajame sektoriuje buvo kaip pagrindas, kiekvieną kartą suda-

rant tarp tų pačių darbdavių ir tų pačių darbuotojų terminuotas sutartis 8 mėnesiams, kai atskiras sutartis skyrė 4 mėnesių pertrauka. Atsižvelgiant į tai, bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis aiškinimas gali būti naudingas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui bei svarbus priimant sprendimą pagrindinėje byloje. Todėl ir šiuo klausimu vis dėlto nekyla abejonių dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą.

B — *Momentas, nuo kurio atsiranda pareiga aiškinti nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų direktyvą (pirmasis klausimas)*

42. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, nuo kurio momento jis privalo aiškinti nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų direktyvą. Teismas įvardija tris galimas datas, o būtent ne tik direktyvos perkėlimo termino pabaigą arba direktyvai įsigaliooti nacionalinėje teisėje reikalingų (pavėluotų) priemonių įsigaliojimo dieną, bet ir aiškiai nurodo dieną, ankstesnę negu direktyvos įsigaliojimo diena. Bent jau pagrindinės bylos ieškovų daliai yra reikšmingas būtent laikotarpis iki direktyvos perkėlimo termino pabaigos²⁴.

24 — Tai susiję su tais ieškovais, kurių pirmosios ir antrosios darbo sutartys su ELOG buvo sudarytos dar iki Graikijai nustatyto perkėlimo termino pabaigos, taigi dar iki 2002 m. liepos 10 d. (šiuo klausimu žr. šios išvados 29 ir 30 punktus).

43. Teismo praktikoje jau yra nustatyta, kad nacionaliniai įstatymai ir kiti teisės aktai turi būti aiškinami taip, kad atitiktų direktyvą²⁵. Taigi kai pagal nacionalinę teisę yra leidžiama aiškinti taip, kad atitiktų direktyvą, pavyzdžiui, dėl to, kad atitinkami teisės aktai įtvirtina bendrąsias nuostatas ar neapibrėžtas teisinės sąvokas, tai nacionalinis teismas privalo pasinaudoti visa jam suteikta diskrecija („diskrecija vertinti“) vykdyti Bendrijos teisės reikalavimus²⁶.

kiant perkelti direktyvą²⁸. Todėl pareiga aiškinti taip, kad atitiktų direktyvą, taip pat visai nepriklauso nuo to, ar ir kada iš tiesų perkeliama atitinkama direktyva²⁹.

44. Ši pareiga bet koku atveju atsiranda direktyvai perkelti nustatyto termino pasibaigimo dieną²⁷. Jokiu būdu nacionaliniam teismui negalima laukti, kol direktyva realiai, galbūt pavėluotai, bus perkelta į nacionalinę teisę. Bendrijos teisę atitinkančio aiškinimo pareiga taikoma visoms nacionalinės teisės nuostatomis ir neapsiriboja įstatymais ar kitais teisės aktais, specialiai priimtais sie-

45. Be to, jau savo išvadoje, pateiktoje bylai *Wippel*³⁰, nurodžiau, kad nacionalinės teisės nuostatas reikia aiškinti bei jas taikyti atsivėlgiant į direktyvą *taip pat iki perkėlimo termino pabaigos*, arba, konkrečiau kalbant, nuo atitinkamos direktyvos įsigaliojimo dienos. Neseniai šios nuomonės taip pat laikėsi generalinis advokatas A. Tizzano byloje *Mangold*³¹. Sprendimas *Kolpinghuis Nijmegen*³² suprantamas irgi iš dalies taip pat³³;

25 — 1984 m. balandžio 10 d. Sprendimas *Von Colson ir Kamann* (C-14/83, Rink. p. 1891, 26 punktas) ir 2004 m. spalio 5 d. Sprendimas *Pfeiffer ir kt.* (C-397/01–C-403/01, Rink. p. I-8835, 113 ir 114 punktai). Žr. taip pat 2005 m. birželio 16 d. Sprendimą *Pupino*, neseniai priimtą dėl pagrindų sprendimo (C-105/03, Rink. p. I-5285, 34 punktas).

26 — Šiuo atžvilgiu žr., pavyzdžiui, sprendimą *von Colson ir Kamann* (nurodytas 25 išnašoje, 28 punkto paskutinis sakiny).

27 — Tai išplaukia, pavyzdžiui, iš 1990 m. lapkričio 13 d. Sprendimo *Marleasing* (C-106/89, Rink. p. I-4135, 8 punktas) ir 1994 m. liepos 14 d. Sprendimo *Faccini Dori* (C-91/92, Rink. p. I-3325, 26 punktas); abu sprendimai priimti bylose, kuriose atitinkama direktyva nebuvo perkelta per nustatytą terminą (sprendimo *Marleasing* 4 punktas ir sprendimo *Faccini Dori* 8 punktas). Be to, žr. neseniai, t. y. 2000 m. liepos 13 d., priimtą sprendimą *Centrosteeel* (C-456/98, Rink. p. I-6007, 16 ir 17 punktai).

28 — Sprendimas *Pfeiffer* (nurodytas 25 išnašoje, 115, 118 ir 119 punktai); tuo pačiu atžvilgiu sprendimas *Pupino* (nurodytas 25 išnašoje, 47 punkto paskutinis sakiny).

29 — Vadinas, skirtingai nei galbūt mano prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, jo pirmas klausimas yra reikšmingas anaipol ne tik tuo atveju, jeigu direktyva „buvo pavėluotai perkelta į nacionalinius teisės aktus“, bet jis yra svarbus apskritai visoms direktyvoms, taip pat ir toms, kurios perkeliamos laiku.

30 — 2004 m. gegužės 18 d. išvada sprendime *Wippel* (C-313/02, Rink. p. I-9483, 58–63 punktai).

31 — 2005 m. birželio 30 d. išvada sprendime *Mangold* (C-144/04, byla nagrinėjama Teisme, 115 ir 120 punktai). Taip pat generalinio advokato M. Darmon 1989 m. lapkričio 14 d. išvada sprendime *Dekker ir kt.* (C-177/88 ir C-179/88, Rink. p. I-3941, 11 punktas) ir 1991 m. gegužės 29 d. išvada sprendime *Verholen ir kt.* (C-87/90, C-88/90 ir C-89/90, Rink. p. I-3757, 15 punkto pabaiga). Tos pačios nuomonės laikosi ir generalinis advokatas P. Jacobs (1997 m. balandžio 24 d. išvada sprendime *Inter-Environnement Wallonie* (C-129/96, Rink. p. I-7411, 29 ir paskesni punktai); mažesniu mastu taip pat žr. šio advokato 1992 m. birželio 25 d. išvadą sprendimui *Hansa Fleischi* (C-156/91, Rink. p. I-5567, 23 ir 24 punktai).

32 — 1987 m. spalio 8 d. Sprendimas *Kolpinghuis Nijmegen* (C-80/86, Rink. p. 3969, 15 punkto paskutinis sakiny).

33 — Generalio advokato M. Darmon išvada sprendime *Verholen ir kt.* (nurodyta 30 išnašoje, 15 punkto pabaiga); taip pat žr. generalinio advokato P. Leger 1995 m. birželio 20 d. išvadą sprendimui *Hedley Lomas* (C-5/94, Rink. p. I-2553, 64 punktas).

bet jokiū būdu jis nedraudžia taikyti čia pasiūlyto sprendimo būdo.

46. Teiginių, kad nacionaliniai teismai *turi pareigą* nacionalinę teisę aiškinti taip, kad atitiktų direktyvą, *netgi iki perkėlimo termino pabaigos*, patvirtina būtent šie samprotavimai:

47. Pripažinta, kad direktyvos jau nuo jų įsigaliojimo dienos sukelia *teisinių pasekmių*. Nuo šio momento direktyvos yra *privalomos* valstybėms narėms rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu (EB 249 straipsnio trečioji pastraipa).

48. Todėl Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į EB 10 straipsnį, nustatantį ištikimybės Bendrijai principą, konstatavo, kad jau per nustatytą direktyvos perkėlimo terminą valstybės narės privalo susilaikyti priimti teisės aktus, kurie gali rimtai trukdyti pasiekti direktyvoje nurodytą rezultatą (*draudimas sužlugdyti direktyvos tikslus*)³⁴.

34 — 1997 m. gruodžio 18 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie* (C-129/96, Rink. p. I-7411, 45 punktas).

49. Vis dėlto iš kartu skaitomų EB 249 straipsnio trečiosios pastraipos ir EB 10 straipsnio nuostatų galima išvesti ne tik šią Teisingumo Teismo nurodytą *susilaikymo pareigą*. EB 10 straipsnio 1 dalyje, be to, yra nustatyta ir *teigiama pareiga* imtis visų atitinkamų bendrų ir specialių priemonių, t.y. visų reikiamų priemonių, leidžiančių užtikrinti Bendrijos teisės nustatytų įpareigojimų vykdymą³⁵. Tuo atveju, kai direktyvas yra būtina perkelti, šis Bendrijos teisės numatytas įpareigojimas pasiekti numatytą tikslą atsiranda jau nuo direktyvų įsigaliojimo dienos³⁶. Taigi pareigos imtis visų reikiamų priemonių, leidžiančių pasiekti direktyvoje numatytą tikslą, vykdymą privalo užtikrinti visos valstybių narių valdžios institucijos, įskaitant ir teismus, jei tai priklauso jų jurisdikcijai³⁷. Todėl taip pat valstybių narių teisminei valdžiai nuo direktyvos įsigaliojimo dienos yra privalomi šios direktyvos tikslai.

50. Kiek teismai yra susaistyti Bendrijos teisės, matyti ir iš to, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką jie netgi privalo remtis

35 — Sprendimas *Pfeiffer ir kt.* (nurodytas 25 išnašoje, 110 punktas).

36 — Šiuo klausimu žr. sprendimą *Inter-Environnement Wallonie* (nurodyta 34 išnašoje, 40-42 punktai).

37 — 2005 m. birželio 2 d. Sprendimas *Koppensteiner* (C-15/04, Rink. p. I-4855, 33 punktas) bei sprendimas *Pfeiffer ir kt.* (nurodytas 25 išnašoje, 110 punktas); sprendimas *Faccini Dori* (nurodytas 27 išnašoje, 26 punktas); sprendimai *Kalpinghuis Nijmegen* (nurodytas 32 išnašoje, 12 punktas) ir *von Colson ir Kamann* (nurodytas 24 išnašoje, 26 punktas).

teisiškai neprivalomomis *rekomendacijomis*³⁸.

51. Tačiau nacionalinių teismų susaistymas direktyvos tikslu nereiškia, kad teismai jau iki perkėlimo termino pabaigos privalo *susilaikyti* netaikę prieštaraujančios nacionalinės teisės³⁹. Tačiau ši problema visiškai neiškyla aiškinant teisę taip, kad atitiktų direktyvą. Jeigu teisėjas savo nacionalinę teisę aiškina taip, kad atitiktų direktyvą, tai, priešingai, tam tikri teisės aktai yra labiau *taikytini* negu netaikytini⁴⁰.

52. Tai, kad valstybėms narėms yra nustatomas *perkėlimo terminas* ir dėl to jos neprivalo iki šio termino pabaigos priimti direktyvai perkelti reikalingų *įstatymų arba kitų teisės aktų*, nereiškia, beje, jog nėra pareigos aiškinti nacionalinę teisę taip, kad atitiktų direktyvą, nuo atitinkamos direktyvos įsigaliojimo dienos⁴¹. Aplinkybė, kad direktyva nacionaliniam įstatymų leidėjui

suteikia terminą jai perkelti, jokiu būdu nereiškia, jog teisminė valdžia turi teisę pasinaudoti tuo pačiu pereinamuoju laikotarpiu. Priešingai, nustatant perkėlimo terminą yra siekiama atsižvelgti tik į su įstatymų leidyba susijusius techninius sunkumus⁴², kurių gali kilti, pavyzdžiui, vykstant parlamentiniam teisės aktų leidybos procesui arba administracijos bei darbuotojų deryboms. Tai taip pat matyti čia nagrinėjamoje Direktyvoje 1999/70, ir nors direktyvos 20 straipsnio 1 dalyje nustatyta perkėlimo terminas aiškiai apsiriboja reikiamų *įstatymų ir kitų teisės aktų priėmimu* bei *derybomis su socialiniais partneriais*, tačiau jos įsigaliojimas, tiesą sakant, jokiu būdu nėra atidedamas. Vadinausi, net įsigaliojus direktyvai⁴³, šiam perkėlimo terminui nėra svarbus nustatytų tikslų privalomasis pobūdis.

53. Taip pat mažai tikėtina, kad nacionalinis teismas iš anksto galėtų daryti įtaką nacionaliniam įstatymų leidėjui arba net jam prieštarauti, galiojančią nacionalinę teisę aiškindamas taip, kad ji atitiktų direktyvą, iki perkėlimo termino pabaigos. Kaip jau buvo minėta, direktyva siektinas tikslas yra privalomas taip pat ir teismams, neviršijant jų jurisdikcijos, nuo direktyvos įsigaliojimo dienos. Taigi tuomet, kai nacionalinis teismas, net prieš pasibaigiant perkėlimo terminui, aiškindamas *galiojančią* teisę gali prisidėti prie direktyvos tikslo įgyvendinimo, tokiu atveju teismas iš anksto ne daro įtaką nacionaliniam įstatymų leidėjui, o tik taiko jo

38 — 1989 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Grimaldi* (322/88, Rink. p. 4407, 18 punktas). Tai nurodė ir generalinis advokatas A. Tizzano savo išvadoje sprendime *Mangold* (nurodyta 31 išnašoje, 117 punktas).

39 — 2005 m. vasario 5 d. Sprendimas *Rieser* (C-157/02, Rink. p. I-1477, 67 ir 69 punktai), o taip pat generalinio advokato A. Tizzano išvada sprendime *Mangold* (nurodyta 31 išnašoje, 110 punktas).

40 — Žr. 60 punktą ir mano išvados sprendime *Wippel* 41 išnašą (nurodyta 30 išnašoje).

41 — Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie* (nurodyta 34 išnašoje, 43 ir 45 punktai).

42 — Šiuo atžvilgiu žr. sprendimą *Rieser* (nurodytas 39 išnašoje, 68 punktas) ir sprendimą *Inter-Environnement Wallonie* (nurodyta 34 išnašoje, 43 punktas).

43 — Nagrinėjamos bylos atžvilgiu primintina, kad Direktyva 1999/70 pagal jos 3 straipsnį įsigaliojo 1999 m. liepos 10 dieną.

paties sukurtą teisę. Tai darydamas nacionalinis teismas atlieka savo pirminį uždavinį ir kartu prisideda prie atitinkamos valstybės narės įpareigojimų, nustatytų pagal Bendrijos teisę, vykdymo. Žinoma, tai nedaro įtakos nacionalinio įstatymų leidėjo pareigai įgyvendinti direktyvos tikslą, priimant, jeigu yra būtina, per nustatytą terminą naujus teisės aktus⁴⁴.

54. Todėl į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip:

Jau nuo tada, kai įsigalioja direktyva, nacionalinis teismas privalo visą nacionalinę teisę aiškinti kuo labiau atsižvelgdamas į tokios direktyvos formuluotę ir tikslą, kad būtų pasiektas toks rezultatas, kuris atitinka tokia direktyva siekiamą tikslą.

44 — Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką, perkeltant direktyvą į nacionalinę teisę, direktyvos nuostatų nebūtina formaliai ir pažodžiui perkelti į aiškias ir specialias teisės normas, o gali pakakti bendro teisinio konteksto. Tačiau reikalaujama, jog atitinkama nacionalinė teise veiksmingai užtikrintų visišką direktyvos taikymą, kad šios teisės pagrindu atsirandanti teisinė padėtis būtų pakankamai tiksliai bei aiškiai ir kad asmenys būtų gerai informuoti apie jų teises bei prirėikus galėtų šiomis remtis nacionaliniuose teismuose (žr., pavyzdžiui, 2004 m. rugsėjo 14 d. Sprendimą *Komisija prieš Ispaniją* (C-168/03, Rink. p. I-8227, 36 punktas); 2005 m. balandžio 28 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (C-410/03, Rink. p. I-3507, 60 punktas) bei 2005 m. birželio 16 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (C-456/03, Rink. p. I-5335, 51 punktas).

C — *Objektyvi priežastis, pateisinanti terminuotus darbo santykius (antrasis klausimas)*

55. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, kokie įrodymai pagal bendrąjį susitarimą dėl darbo pagal terminuotas sutartis gali būti laikomi objektyviomis priežastimis, galinčiomis pateisinti terminuotų darbo sutarčių sudarymą paeiliui. Konkrečiai klausama, ar vien tik aplinkybė, kad sudaryti terminuotą darbo sutartį *numato įstatymas*, gali būti objektyvi priežastis bendrojo susitarimo prasme. Tokia nuostata yra įtvirtinta prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktoje ištraukoje iš Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 1 dalies a punkto 2003 metų redakcijos.

56. Sąvoka „objektyvi priežastis“ bendrajame susitarime dėl darbo pagal terminuotas sutartis, būtent jo 5 punkto 1 dalies a papunktyje, nėra aiškiai apibrėžta. Todėl valstybės narės ir socialiniai partneriai naudojami plačia diskrecija sukongretinti šią sąvoką, atsižvelgiant į kiekvienos valstybės narės, sektorių ir profesijų ypatybes⁴⁵. Tačiau valstybės narės ir socialiniai partneriai pagal EB 249 trečiąją pastraipą tebeprivalo laikytis direktyvos ir jos priede pateikto bendrojo susitarimo tikslų. Taip pat ir Direktyvos 1999/70 septyniolika konstatuo-

45 — Taip pat žr. Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis bendrosios dalies 10 punktą ir jo preambulės trečiąją dalį.

jamoji dalis įtvirtina, kad nacionalinėje teisėje vartojamos sąvokos atitinka bendrojo susitarimo turinį.

57. Bendrasis susitarimas, žinoma, aiškiai pripažįsta, kad tam tikriems sektoriams, profesijoms ar veiklos rūšims būdinga sudaryti terminuotas darbo sutartis, kurios gali būti tinkamos tiek darbdaviams, tiek darbuotojams⁴⁶. Todėl bendrasis susitarimas ir direktyva nedraudžia priimti nacionalinių teisės aktų, kurie konkreitiems sektoriams, profesijoms ar veiklos rūšims leidžia sudaryti terminuotas darbo sutartis arba kurie net – dėl tam tikro sektoriaus, pavyzdžiui, viešųjų paslaugų srities, ypatumų⁴⁷ – aiškiai nustato terminuotų darbo sutarčių sudarymą. Tokiais atvejais objektyvi priežastis sudaryti terminuotą darbo sutartį yra būtent tie ypatumai, kurie laikomi būdingais tam tikriems sektoriams, profesijoms ar veiklos rūšims⁴⁸. Be to, objektyvi priežastis taip pat gali būti, pavyzdžiui, bandymas vėl integruoti į profesinį gyvenimą tam tikras asmenų grupes, konkrečiai kalbant, ilgalaikius bedarbius arba bedarbius, peržengusius nustatytą amžiaus ribą.

58. Tačiau tokia nuostata, kokia yra čia nagrinėjama Prezidento dekreto Nr. 81/2003

5 straipsnio 1 dalies a papunkčio ištrauka, yra visiškai nekonkreiti teisės norma, kuri nurodo į *bet kurią* nacionalinį įstatymą ir *bet kurią* kitą nacionalinės teisės aktą, įtvirtinančius terminuotos darbo sutarties sudarymą. Taigi pagal šią nuostatą objektyvi priežastis yra ir tais atvejais, kai įstatymas ar kitas teisės aktas tik visai bendrais bruožais nustato terminuotų darbo sutarčių sudarymą, kai iš atitinkamos nuostatos formuluotės arba bent jau iš prasmės ir tikslo, o taip pat jos konteksto neaišku, kokie konkretūs nagrinėjamų sektorių, profesijų, veiklos rūšių arba asmenų ypatumai pateisina tokių terminuotų darbo sutarčių sudarymą.

59. Tokia bendrai apibrėžta ir nekonkreiti nuostata ypač leidžia piktnaudžiauti ir todėl yra nesuderinama su bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis tikslais. Bendrajame susitarime nustatytos objektyvios priežastys, galinčios pateisinti terminuotų darbo sutarčių taikymą, yra skirtos padėti išvengti būtent tokio piktnaudžiavimo sudarant terminuotas darbo sutartis; šis tikslas aiškiai įtvirtintas bendrojo susitarimo 1 punkto b papunktyje ir, be to, ypač aiškiai pakartotas šio susitarimo 5 punkto 1 dalies įžanginiame sakinyje⁴⁹. Tačiau kuo bendresnė yra objektyvias priežastis apibrėžianti nuostata, tuo mažiau ji patenkina bendrojo susitarimo tikslą ir tuo lengviau tampa pakenkti neterminuotos darbo sutarties, kaip

46 — Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis bendrosios dalies 8 punktas; taip pat žr. jo preambulės antrą dalį.

47 — Šiuo atžvilgiu žr. pastabas dėl ketvirtą klausimo, ypač šios išvados 85 punktą.

48 — Šiuo klausimu Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 1 dalies b papunktis, pavyzdžiui, preziumuoja objektyvias priežasties buvimą tam tikruose būtent šioje nuostatoje išvardytuose sektoriuose.

49 — Taip pat žr. Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis bendrosios dalies 7 punktą.

bendriausios darbdavių ir darbuotojų darbo santykių formos⁵⁰, modeliui.

D — *Paeiliui sukuriami terminuoti darbo santykiai (trečiasis klausimas)*

60. Todėl apibendrinant galima konstatuoti, kad objektyvia priežastimi bendrojo susitarimo 5 punkto 1 dalies a papunkčio prasme gali būti laikomas tik tas atvejis, jeigu iš atitinkamos nuostatos formuluotės arba bent jau iš prasmės ir tikslo, o taip pat jos konteksto yra aišku, kokie konkretūs nagrinėjamų sektorių, profesijų, veiklos rūšių arba asmenų ypatumai pateisina tokių terminuotų darbo sutarčių sudarymą. Šiuo požiūriu nepakanka vien tik aplinkybės, kad terminuotos darbo sutarties sudarymą numato nacionalinio įstatymo ar kito teisės akto nuostata.

62. Trečiojo prejudicinio klausimo pirmoji dalis susijusi su sąvokos „paeiliui tebesitęsiantys darbo santykiai“ apibrėžimu. Šio klausimo antroje dalyje kalbama apie su tuo susijusias problemas, kai terminuoti darbo santykiai pakeičiami į neterminuotus.

Dėl sąvokos „paeiliui“ (trečiojo klausimo a punktas)

61. Todėl į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo antrąjį klausimą reikia atsakyti taip:

Vien tik aplinkybė, kad terminuotos darbo sutarties sudarymą numato nacionalinio įstatymo ar kito teisės akto nuostata, nėra objektyvi priežastis bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 dalies a papunkčio prasme.

63. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas trečiojo klausimo pirmoje dalyje (trečiojo klausimo a punktas) klausia, ar bendrojo susitarimo 5 punkto 1 ir 2 dalies nuostatos draudžia taikyti tokius nacionalinės teisės aktus, kaip antai Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 4 dalies 2003 metų redakcija, pagal kuriuos sąlyga, lemianti paeiliui sudaromas darbo sutartis ar sukuriamus darbo santykius, yra ta, kad tarp tokių nagrinėjamų darbo sutarčių neturi būti praėję daugiau kaip 20 dienų⁵¹.

50 — Žr. Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis preambulės antrą dalį bei jo bendrosios dalies 6 punktą (šiuo atžvilgiu žr. šios išvados 4 punktą).

51 — Pagal Prezidento dekreto Nr. 81/2003 2003 metų redakcijos 5 straipsnio 4 dalies formuluotę, kalbant apie 20 dienų, reikia kalbėti apie darbo dienas. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškiai remiasi ta nuostata, tai toliau bus visada kalbama apie darbo dienas.

64. Sąvoka „paeiliui“ yra viena iš pagrindinių teisinių sąvokų bendrajame susitarime dėl darbo pagal terminuotas sutartis. Šiuo bendruoju susitarimu, taigi ir Direktyva 1999/70, siekiama, visų pirma, ne uždrausti sukurti *konkrečius* terminuotus darbo santykius, tačiau, svarbiausia, atkreipiamas dėmesys į piktnaudžiavimo galimybes, paeiliui sudarant tokias sutartis (paeiliui nustatomus darbo santykius), kaip ir į darbo pagal tokias terminuotas sutartis kokybės pagerinimą⁵². Ypač tokiu atveju, kai *paeiliui* sukurta keletas darbo santykių, kyla pavojus, kad bus išvengta neterminuotų darbo santykių, kaip darbdavių ir darbuotojų darbo santykių modelio, kurio sąvoką apibrėžė socialiniai partneriai⁵³, ir dėl to iškilus piktnaudžiavimo problema. Todėl bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 dalyje yra aiškiai įtvirtinta, kad turi būti įtvirtintos priemonės, neleidžiančios piktnaudžiauti paeiliui sukuriant terminuotus darbo santykius.

65. Vis dėlto bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotas sutartis pats neapibrėžia sąvokos „paeiliui“, tačiau teisę apibrėžti šią sąvoką detalčiau perduoda valstybėms narėms. Šiuo atžvilgiu pagal bendrojo susitarimo 5 punkto 2 dalies a papunktį valstybėms narėms net leidžiama visiškai to nenustatyti, kai ši nuostata numato, kad „valstybės narės <...> *tam tikrais atvejais* nustato, kokiomis sąlygomis terminuotos darbo sutartys ar

santykiai laikomi „sudaromais ar sukuriama paeiliui“⁵⁴. Tačiau jeigu valstybė narė nusprendžia apibrėžti tokią sąvoką, tai ji savo diskrecija negali naudotis visiškai neribotai, tačiau privalo laikytis direktyvos ir bendrojo susitarimo tikslų, atsižvelgdama į EB 249 straipsnio 3 dalį bei į aiškiai tai nustatančią Direktyvos 1999/70 septynioliką konstatuojamąją dalį.

66. Komisija teisingai pabrėžia, kad bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 2 dalies a papunktis vis dėlto turi būti aiškinamas, atsižvelgiant į direktyva siekiamą tikslą veiksmingai užkirsti kelią piktnaudžiavimui. Pagal bendrojo susitarimo 5 punkto 1 dalį valstybės narės ne tik raginamos, bet ir aiškiai įpareigojamos nustatyti su tuo susijusias priemones.

67. Su šiuo tikslu yra nesuderinama tai, jog sąvoka „paeiliui“ apibrėžiama taip siaurai, kad jos net negalima taikyti didžiai atveju, susijusių su paeiliui besitęsiančiais terminuotais darbo santykiais, daliai – dėl to nustatyta sąvoka praktiškai yra netaikytina. Tokiomis aplinkybėmis nagrinėjami atvejai būtų iš esmės neįtraukiami į nacionalinių priemonių, skirtų apsaugai nuo terminuotų darbo santy-

52 — Ypač žr. Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 1 punkto b papunktį ir 5 punktą.

53 — Žr. Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis preambulės antrąją dalį ir jo bendrosios dalies 6 punktą (šiuo atžvilgiu žr. šios išvados 4 punktą).

54 — Mano paryškinta kitu šriftu.

kių sukūrimo piktnaudžiaujant, taikymo sritį ir direktyva siekiamas tikslas – darbuotojo apsauga – negalėtų būti pasiektas.

68. Tokia nuostata, kokia yra Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 3 dalies 2003 metų redakcijoje, kelia būtent šį susirūpinimą. Jeigu tik tokie terminuoti darbo santykiai, kurių neskiria ilgesnis nei 20 darbo dienų laikotarpis, laikomi sukurtais „paeiliui“, tuomet yra lengva apeiti bendruoju susitarimu dėl darbo pagal terminuotas sutartis įtvirtintą darbuotojų apsaugą nuo piktnaudžiavimo. Prieš darbdaviui sudarant naują darbo sutartį su tuo pačiu darbuotoju, pakanka palaukti, kol kiekvieną kartą praeis 21 darbo diena. Tai teisingai akcentavo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, Komisija ir pagrindinės bylos ieškovai. Toks trumpas ir griežtai apibrėžtas terminas leistų egzistuoti metų metus besitęsiantiems darbo santykiams, kiekvieną kartą darant tik 21 darbo dienos pertrauką, dėl ko tokiems atvejams nebūtų taikomos nacionalinės nuostatos, susijusios su apsauga nuo piktnaudžiavimo. Pagaliau šitaip faktiškai būtų skatinama sudaryti terminuotuos darbo santykius piktnaudžiaujant.

69. Atsižvelgiant į tai, nuostata, kuri apibrėžia kaip „paeiliui“ sukuriame tik tuos darbo santykius, tarp kurių nepraėjo daugiau nei 20 darbo dienų, yra nesuderinama su bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis tikslu apsaugoti bei su Direktyva 1999/70 siekiamu tikslu.

70. Tarp kitko, pažymėtina, kad tokia nuostata taip pat gali prieštarauti ir kitoms atitinkamoms Bendrijos teisės nuostatoms. Nuostata, pagal kurią galima atlikti laiko atžvilgiu neribotą darbą, kiekvieną kartą darant 21 darbo dienos pertrauką, galėtų faktiškai privesti prie to, kad atsirastų ilgalaikiai darbo santykiai, apimantys nemo-kamas kasmetines atostogas, ypač tose valstybėse narėse ar sektoriuose, kuriuose šios kasmetinės atostogos paprastai yra suteikiamos daugiausia tam tikrą mėnesį, pavyzdžiui, rugpjūčio. Tačiau tokia praktika būtų nesuderinama su 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko aspektų organizavimo⁵⁵ 7 straipsnio nuostatomis. Pagal šią nuostatą „valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad kiekvienas darbuotojas turėtų teisę į bent keturių savaičių mokamas kasmetines atostogas <...>“. Šį kiekvieno darbuotojo reikalavimą gauti mokamas kasmetines atostogas Teisingumo Teismas laiko ypatingai svarbiu Bendrijos socialinės teisės principu, nuo kurio negalima nukrypti⁵⁶.

71. Taigi apibendrinant:

Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 dalis, skaitoma

55 — OL L 299, p. 9. Ši direktyva pakeitė iki tol galiojusią 1993 m. lapkričio 23 d. Tarybos direktyvą 93/104/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (OL L 307, p. 18), kurioje jau buvo įtvirtinta identiška nuostata.

56 — 2001 m. birželio 26 d. Sprendimas *BECTU* (C-173/99, Rink. p. I-4881, 43 punktas) ir 2004 m. kovo 18 d. Sprendimas *Aterno Gómez* (C-342/01, Rink. p. I-2605, 29 punktas).

kartu su 2 dalies a papunkčiu, draudžia taikyti tokius nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos viena iš sąlygų, lemiančių paeiliui sudaromas darbo sutartis ar sukuriamus darbo santykius, yra ta, kad tarp tokių nagrinėjamų darbo sutarčių nepraėjo daugiau nei 20 darbo dienų.

Pakeitimas į neterminuotus darbo santykius (trečiojo klausimo b punktas)

72. Jau išnagrinėta trečiojo klausimo pirmoji dalis buvo susijusi su *piktnaudžiavimu*, kai terminuoti darbo santykiai sukuriama paeiliui, *išvengimu*, o šio klausimo antroji dalis (trečiojo klausimo b punktas) skirta *sankcijoms už galintį kilti piktnaudžiavimą*. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar pagal bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotus sutartis nuostatas galima preziumuoti, kad terminuoti darbo santykiai pakeičiami į neterminuotus tik tais atvejais, kai tarp paeiliui sukurtų terminuotų darbo santykių buvo praėjęs ne ilgesnis nei 20 darbo dienų laikotarpis. Tokia taisyklė yra nustatyta Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 3 dalies, skaitomos kartu su 4 dalimi, 2003 metų redakcijoje.

73. Šiuo tikslu visų pirma reikia konstatuoti, kad bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotus sutartis valstybėms narėms suteikia diskreciją skirti sankcijas už piktnaudžiavimą paeiliui sukuriant terminuotus dar-

bo santykius. Vienintelė su tuo susijusi nuostata yra numatyta bendrojo susitarimo 5 punkto 2 dalies b papunktyje, kuris, nors ir nurodo kaip pavyzdį pakeitimą į neterminuotus darbo santykius, tačiau jokia būdu nenustato, kad tai privaloma. Juk tik *tam tikrais atvejais* valstybės narės turi nustatyti, kokiomis sąlygomis terminuotos darbo sutartys ar darbo santykiai laikomi neterminuotomis sutartimis arba santykiais.

74. Taigi pagal bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotus sutartis 5 punkto 1 dalį valstybės narės vis dėlto privalo nustatyti veiksmingas priemonės, skirtas *išvengti* piktnaudžiavimo paeiliui sukuriant terminuotus darbo santykius. Tačiau bendrasis susitarimas pareigos *pakeisti* tokius darbo santykius į neterminuotus neapibrėžia kaip *sankcijos* už piktnaudžiavimą; bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotus sutartis tokią pakeitimą numato tik kaip *galimybę*⁵⁷.

75. Valstybės turi plačią diskreciją nustatyti, ar ir kaip bausti už piktnaudžiavimą paeiliui sukuriant terminuotus darbo santykius. Jeigu valstybei narei pavyksta išvengti tokio piktnaudžiavimo jau prevencinėmis priemonė-

57 — Taip pat žr. generalinio advokato M. Poitares Maduro 2005 m. rugsėjo 20 d. išvadą sprendimams *Marruso ir kt. ir Vasallo* (C-53/04 ir C-180/04, byla dar sprendžiama Teisingumo Teisme, 30 punktas).

mis, pavyzdžiui, priimant tokius teisės aktus, kurie, visų pirma, net neleidžia susiklostyti tokioms situacijoms, tai visai įmanoma, kad sankcijos apskritai yra nereikalingos. Vienintelę pareigą, kurią, šalia pareigos pagerinti darbo pagal terminuotas sutartis kokybę, nustato direktyva, nurodo tikslas veiksminomis priemonėmis *išvengti* piktnaudžiavimo paeiliui sukuriant terminuotus darbo santykius.

76. Taip pat ir galimų sankcijų rūšys bei jų detalesnė taikymo procedūra nėra nustatyta bendrajame susitarime dėl darbo pagal terminuotas sutartis. Aplinkybė, kad terminuotų darbo santykių pakeitimas į neterminuotus nurodomas ypač kaip tikėtina galimybė, nereiškia, jog nėra kitų priemonių, kaip antai žalos atlyginimas atitinkamam darbuotojui⁵⁸.

77. Jeigu jau sankcija yra neprivaloma, tai valstybės narės gali laisvai kontroliuoti, nustatydamos sąlygas, leidžiančias taikyti atitinkamą sankciją. Jeigu valstybės narės nusprendžia taikyti terminuotų darbo santykių pakeitimą į neterminuotus, tai toks

pakeitimas nebūtinai turi įvykti visais atvejais, tačiau gali apsiriboti, pavyzdžiui, ypač akivaizdžiais piktnaudžiavimo atvejais.

78. Tokiomis aplinkybėmis nekyla abejonų preziumuoti, kad neterminuoti darbo santykiai yra tik tuo atveju, jeigu tarp konkrečių paeiliui sudarytų terminuotų darbo sutarčių buvo praėję ypač trumpi, ne ilgesni nei 20 darbo dienų laikotarpiai (šiuo klausimu žr. Prezidento dekreto Nr. 81/2003 5 straipsnio 3 dalies, skaitomos kartu su 4 dalimi, 2003 metų redakciją). Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 2 dalies b papunktis nedraudžia tokios nuostatos.

79. Taigi bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotas sutartis kelia skirtingo griežtumo reikalavimus priemonėms, *skirtoms išvengti piktnaudžiavimo*, bei priemonėms, *nustatančioms sankcijas už piktnaudžiavimą*. Trečiojo klausimo pirmoje dalyje (trečiojo klausimo a punkte) nagrinėti reikalavimai, skirti išvengti piktnaudžiavimo paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis, yra griežtesni nei trečiojo klausimo antroje dalyje (trečiojo klausimo b punkte) nagrinėjami reikalavimai, skirti – bet kuriuo atveju neprivalomoms – sankcijoms už tokius piktnaudžiavimo atvejus. Todėl bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 straipsnis leidžia apriboti specifinės sankcijos – terminuotų darbo santykių *pakeitimo* į neterminuotus – taikymo sritį tokiais atvejais, kai tarp konkrečių sutarčių nebuvo praėjęs ilgesnis nei 20 darbo dienų laikotarpis, ir neleidžia preziumuoti tokio darbo santykių pakeitimo kitais atvejais. Tačiau kalbant apie *piktnaudžiavimo išven-*

58 – Tokio pobūdžio nuostatą nustatė, pavyzdžiui, Italija darbo santykiams viešajame sektoriuje. Šiuo atžvilgiu žr. 57 punkte nurodytas bylas C-53/04 ir C-180/04 (sprendimai *Marruso ir kt.* ir *Vasallo*). Dėl klausimo, ar gali būti pateisinamos skirtingos sankcijos viešajame ir privačiame sektoriuose, žr. generalinio advokato M. Poirares Maduro išvadą šiose bylose (27–49 punktai).

gimę, bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotas sutartis *negali* – kaip nurodyta pirmiau – būti aiškinamas taip, kad taip piktnaudžiaujama tik paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis, tarp kurių buvo trumpos, ne ilgesnės kaip 20 darbo dienų pertraukos; kitokiu atveju bendrojo susitarimo tikslas apsaugoti daugeliu atžvilgių būtų beprasmiškas⁵⁹.

81. Pagrindinės bylos ieškovo manymu, jau ankstesnė teisinė padėtis Graikijoje iš tiesų leido vykdyti liberalesnę praktiką terminuotų darbo sutarčių pakeitimo į neterminuotas atžvilgiu; šiuo klausimu ieškovai nurodo Įstatymo Nr. 2112/1920 8 straipsnio 3 dalį. Tačiau procese Teisingumo Teisme nebuvo galima aiškiai nustatyti, ar ši nuostata kada nors buvo pritaikyta Graikijos viešajame sektoriuje. Ypač iš teismo posėdžio rezultatų labiau matyti, kad jeigu tokių pavyzdžių ir buvo, jie buvo susiję su atskirais atvejais, o ne su taikoma praktika. Tačiau tai, ar Direktyvos 1999/70 perkélimas blogina darbuotojų apsaugą, reikia vertinti atsižvelgiant į realius faktus, o ne remiantis teoriniais samprotavimais. Vadinasi, tai, kad Graikijos teisė, atsižvelgdama į Direktyvą 1999/70, aiškiai suteikė galimybę, net jeigu ir ne visais atvejais, o tik keliais, terminuotus darbo santykius pakeisti į neterminuotus, reikia laikyti greičiau aptariamais darbuotojams teikiamos apsaugos pagerinimu nei sumažinimu bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 8 punkto 3 dalies prasme.

80. Tarp kitko, pažymėtina, kad tam tikriems atvejams priskirtas terminuotų darbo santykių pakeitimas į neterminuotus neprieštarauja bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalyje įtvirtintam *draudimui* „sumažinti“⁶⁰. Lyginant su ankstesne praktika Graikijoje, būtent pagal terminuotas sutartis viešajame sektoriuje dirbančių darbuotojų padėtis pasidaro pagaliau ne blogesnė, o greičiau geresnė, kai Prezidento dekreto Nr. 81/2003 pirminė redakcija arba dabartinis Prezidento dekretas Nr. 164/2004 bet kuriuo atveju nustato galimybę tam tikrose situacijose neterminuotą darbo sutartis pakeisti į terminuotas.

82. Taigi apibendrinant:

bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 dalis, skaitoma

59 — Šiuo atžvilgiu žr. šios išvados 63–71 punktų pastabas dėl trečiojo klausimo a punkto.

60 — Dėl draudimo „sumažinti“ žr. generalinio advokato A. Tizzano išvadą sprendimui *Mangold* (nurodyta 31 išnašoje, 43–78 punktai).

kartu su 2 dalies b papunkčiu, nedraudžia taikyti tokių nacionalinės teisės aktų, pagal kuriuos tik tam tikrais atvejais piktnaudžiaujant paeiliui sukuriama darbo santykiai turi būti laikomi neterminuotais darbo santykiais, tačiau kitais atvejais tai daryti draudžiama.

E — Viešojo sektoriaus ypatumai: draudimas pakeisti terminuotus darbo santykius į neterminuotus (ketvirtasis klausimas)

83. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ketvirtuoju klausimu iš esmės klausia, ar bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 ir 2 dalys draudžia taikyti nacionalinės teisės aktus, kurie įstatymiškai draudžia viešajame sektoriuje pakeisti terminuotus darbo santykius į neterminuotus, netgi tuo atveju, kai įstatymais apibrėžtos sąlygos, leidžiančios sukurti tokius terminuotus darbo santykius, galėjo būti apeitos piktnaudžiaujant.

84. Kaip jau minėta⁶¹, bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 2 dalies b papunktis suteikia valstybėms

narėms diskrečiją nustatyti, ar jos apskritai nori nustatyti terminuotų darbo santykių pakeitimą į neterminuotus ir, esant reikalui, kokiomis aplinkybėmis turi vykti šis pakeitimas. Bendrasis susitarimas, žinoma, nereikalauja, kad už kiekvieną terminuotų darbo sutarčių taikymą piktnaudžiaujant turėtų būti nubaudžiama, pakeičiant tokias sutartis į neterminuotas. Taigi net jeigu nagrinėjamoje byloje įstatymais apibrėžti apribojimai, leidžiantys sukurti tokius privatinės teisės reglamentuojamus terminuotus darbo santykius, buvo apeiti piktnaudžiaujant⁶², bendrasis susitarimas nereikalauja būtinai nustatyti terminuotus darbo santykius pakeisti į neterminuotus. Taigi bendrasis susitarimas aiškiai pripažįsta, „kad juos (susitarimo bendruosius principus ir minimalius reikalavimus) išsamiai taikant būtina atsižvelgti į konkrečių nacionalinių, sektorinių ar sezoninių situacijų realijas“⁶³.

85. Šioje byloje esminis vaidmuo tenka ypač nacionalinėje teisėje, iš dalies ir Graikijos Konstitucijoje⁶⁴ įtvirtintiems viešosios tarnybos principams, grindžiamais pareigūno modeliu. „Plane numatytų darbo vietų“ principas galioja, o pareigūnų įdarbinimas vyksta pagal teisės aktų nustatytas procedū-

62 — Piktnaudžiavimo nustatymas lemia nacionalinės teisės aiškinimą ir taikymą bei pagrindinės bylos faktinių aplinkybių įvertinimą. – tai priklauso tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo kompetencijai (žr. 2004 m. lapkričio 18 d. Sprendimą *Sass* (C-284/02, Rink. p. I-11143, 55 punktas) ir 2005 m. birželio 9 d. Sprendimas *HLH Warenvertrieb* (sujungtos bylos C-211/03, C-299/03 ir C-316/03–C-318/03, Rink. p. I-5141, 96 punktas)).

63 — Kaip nustatyta Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis preambulos trečioje dalyje; taip pat žr. šio susitarimo bendrosios dalies 10 punktą.

64 — Graikijos Konstitucijos 103 straipsnis, pakeistas 2001 m. balandžio 16 d. Įstatymu. Šią nuostatą pagrindinės bylos ieškovai nurodo savo pareiškime.

61 — Šiuo atžvilgiu žr. šios išvados 72 ir paskesnių punktų pastabas dėl trečiojo klausimo b punkto.

ras. Be to, Graikijos viešajame sektoriuje yra įstatymo nustatytos griežtos privatinės teisės reglamentuojamų darbo santykių taikymo ribos, paprastai tik terminuotam laikui, ir iš principo yra draudžiama tokius terminuotus darbo santykius keisti į neterminuotus.

atitiktų direktyvą, kad pagrindinėje byloje būtų pasiektas rezultatas, kuo labiau atitinkantis direktyvos ir bendrojo susitarimo tikslus⁶⁶. Taigi jeigu šis teismas nuspręstų, kad sukuriant terminuotus privatinės teisės reglamentuojamus darbo santykius jo nagrinėjamosiose bylose buvo *piktnaudžiauama*, jis turėtų nustatyti, ar jo nacionalinė teisė už piktnaudžiavimą numato arba bet kuriuo atveju leidžia, aiškinant pagal direktyvą, taikyti kitas sankcijas, o ne pakeisti terminuotus darbo santykius į neterminuotus. Pavyzdžiui, būtų įmanoma atlyginti žalą suinteresuotiesiems asmenims.

86. Toks įstatymų apibrėžtas draudimas terminuotus darbo santykius pakeisti į neterminuotus, ypač nustatytas ir įstatymo Nr. 2190/1994 21 straipsnio nuostatoje, gali būti pateisinamas tikslu neleisti apeiti pirmiau minėtų viešosios tarnybos principų⁶⁵. Todėl ir bendrasis susitarimas dėl darbo pagal terminuotas sutartis nedraudžia taikyti šio draudimo, jeigu jis nėra įgyvendinamas, pavyzdžiui, diskriminuojant arba jeigu kaip nors kitaip nepažeidžia bendrųjų Bendrijos teisės principų. Vis dėlto nagrinėjamoje byloje tam nėra jokio pagrindo.

88. Apskritai paėmus, į ketvirtąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip:

87. Nepriklausomai nuo to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalo visą nacionalinę teisę aiškinti taip, kad ji

Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 5 punkto 1 dalis, skaitoma kartu su 2 dalies b papunkčiu, nedraudžia viešajame sektoriuje taikyti draudimo pakeisti terminuotas darbo sutartis į neterminuotas netgi tuo atveju, kai įstatymais apibrėžtos sąlygos, leidžiančios sukurti tokius terminuotus darbo santykius, galėjo būti apeitos piktnaudžiaujant.

65 — Šiuo atžvilgiu žr. generalinio advokato M. Poiares Maduro išvadą bylose C-53/04 ir C-180/04 (nurodyta 57 išnašoje, 42 ir 43 punktai).

66 — Pareigos aiškinti nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų direktyvą, atžvilgiu žr. šios išvados 42 ir paskesniuose punktuose esančias pastabas dėl pirmojo klausimo.

VI — Išvada

89. Todėl aš siūlau Teisingumo Teismui į *Monomeles Protodikeio Thessalonikis* pateiktus klausimus atsakyti taip:

1. Jau nuo tada, kai direktyva įsigalioja, nacionalinis teismas privalo visą nacionalinę teisę aiškinti kuo labiau atsižvelgdamas į tokios direktyvos formuluotę ir tikslą, kad būtų pasiektas toks rezultatas, kuris atitinka tokia direktyva siekiamą tikslą.

2. Vien tik aplinkybė, kad terminuotos darbo sutarties sudarymą numato nacionalinio įstatymo ar kito teisės akto nuostata, nėra objektyvi priežastis 1999 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 1999/70/EB dėl ETUC, UNICE ir CEEP bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis priedo 5 punkto 1 dalies a papunkčio prasme.

3. a) Direktyvos 1999/70 priedo 5 punkto 1 dalis, skaitoma kartu su 2 dalies a papunkčiu, draudžia taikyti tokius nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos viena iš sąlygų, lemiančių paeiliui sudaromas darbo sutartis ar sukuriamus darbo santykius, yra ta, kad tarp tokių nagrinėjamų darbo sutarčių nepraėjęs ilgesnis nei 20 darbo dienų laikotarpis.

- b) Direktyvos 1999/70 priedo 5 punkto 1 dalis, skaitoma kartu su 2 dalies b papunkčiu, nedraudžia taikyti tokių nacionalinės teisės aktų, pagal kuriuos tik tam tikrais atvejais piktnaudžiaujant paeiliui sukuriama darbo santykiai turi būti laikomi neterminuotais darbo santykiais, tačiau kitais atvejais tai daryti draudžiama.

4. Direktyvos 1999/70 priedo 5 punkto 1 dalis, skaitoma kartu su 2 dalies b papunkčiu, nedraudžia viešajame sektoriuje taikyti draudimo pakeisti terminuotas darbo sutartis į neterminuotas netgi tuo atveju, kai įstatymais apibrėžtos sąlygos, leidžiančios sukurti tokius terminuotus darbo santykius, galėjo būti apeitos piktnaudžiaujant.